

04

Klíčové koncepty modelování II

- Mutabilita, immutabilita
- Abstraktní Datové Typy
- Invarianty

04 ADT – Abstraktní Datový Typ

Odděluje abstraktní vlastnosti datového typu od jeho implementace. Abstraktní vlastnosti jsou ty, které jsou viditelné a měl bych je brát v potaz v kódu, ve kterém abstraktní datový typ používám. Konkrétní implementace je schovaná a mohu ji bez dopadu na tento kód měnit.

Hlavním reprezentantem datové abstrakce je **Abstraktní Datový Typ (ADT)**. ADT je matematický model pro datový typ definovaný množinou hodnot a operací nad těmito hodnotami, které splňují definované axiomy. Ekvivalentní k algebraické struktuře v abstraktní algebře.

Příklady:

Typ Integer je ADT definovaný hodnotami ..., -2, -1, 0, 1, 2, ... a operacemi +, -, /, <, >, = které splňují axiomy asociativity, komutativity atd. V programovacích jazycích např. typ *boolean*, *float* atd. reprezentuje tzv. ADT.

V objektově orientovaném programování jsou třídy reprezentantem datové abstrakce - zapouzdřují přístup k datům (encapsulation) a poskytují pouze část dat (information hiding)

Typy z collection API jako *Collection*, *List*, *Set*, *Map* jsou příkladem datové abstrakce - předepisují práci s datovou strukturou pomocí API a definuje princip práce s daty.

RDBMS používají abstrakci tabulky, které má záznamy (*Row*) a sloupce (*Column*). Uživatel je odstíněn.

04 ADT – Typy a Operace

Operace abstraktního datového typu dělíme takto:

- **Creators** - vytvářejí nové objekty daného typu. Creator může vzít objekt jako argument, nikoli však objekt stejného typu jako ten, kterého vytváří.
- **Producers** - vytvářejí nové objekty ze starých objektů daného typu. Operace `concat` v třídě `String` je příkladem produceru: vezme dva stringy a vytvoří z nich nový reprezentující jejich spojení
- **Observers** - berou objekty abstraktního typu a vracejí objekty jiného typu. Operace `size` v třídě `List` je příkladem observeru, jelikož vrací `int`.
- **Mutators** - mění objekty. Metoda `add` třídy `List`, je příkladem mutátoru, protože mění list tím, že na jeho konec přidává element.

04 ADT – Typy a Operace

Schématicky lze tyto různé typy zapsat následovně:

- **creator** : $t^* \rightarrow T$
- **producer** : $T+, t^* \rightarrow T$
- **observer** : $T+, t^* \rightarrow t$
- **mutator** : $T+, t^* \rightarrow \text{void} \mid t \mid T$

Kde T je sám abstraktní typ; každé t je nějaký jiný typ. $+$ značí, že se typ může v signatuře metody vyskytnout jednou nebo n-krát, $*$ a je nula nebo n-krát, $\mid$ značí *nebo*.

04 Příklady pro pochopení schéma

- Producer vezme dvě hodnoty abstraktního typu T - [String.concat\(\)](#):
[concat](#) : $\text{String} \times \text{String} \rightarrow \text{String}$
- Observer může být bezparametrický (žádný argument typu t):
[size](#): $\text{List} \rightarrow \text{int}$
- ... nebo naopak brát několik parametrů:
[regionMatches](#) : $\text{String} \times \text{boolean} \times \text{int} \times \text{String} \times \text{int} \times \text{int} \rightarrow \text{boolean}$
- Creator operace je často implementována jako *constructor* , např [new ArrayList\(\)](#),
[new ArrayList\(\)](#): $() \rightarrow \text{ArrayList}$
- může to ale být i jednoduchá statická metoda jako [Arrays.asList\(\)](#):
[valueOf](#): $() \rightarrow \text{String}$

Mutators často vrací void, ale není to ve 100%. Metoda, která vrací void musí být volána kvůli nějakému side-efektu. Např. [Component.add\(\)](#) v Java UI toolkitu vrací samotný objekt, aby bylo možné metody `add()` zřetěžit za sebe.

04 Příklady pro pochopení schéma

int je primitivní datový typ. `int` je immutable, nemá tedy žádné mutators.

- creators: čísla `0`, `1`, `2`, ...
- producers: arithmetické operátory `+`, `-`, `*`, `/`
- observers: porovnávací operátory `==`, `!=`, `<`, `>`
- mutators: nemá

List je typ pro reprezentaci listu. `List` je mutable. `List` je také interface, což znamená, že ho implementují ostatní třídy, např. `ArrayList` a `LinkedList`.

- creators: `ArrayList` a `LinkedList` konstruktory, [Collections.singletonList](#)
- producers: [Collections.unmodifiableList](#)
- observers: `size`, `get`
- mutators: `add`, `remove`, `addAll`, [Collections.sort](#)

String je typ pro reprezentaci řetězce. `String` je immutable.

- creators: `String` konstruktory
- producers: `concat`, `substring`, `toUpperCase`
- observers: `length`, `charAt`
- mutators: nemá

04 NÁVRH ADT

- Je lepší mít **minimální množinu jednoduchých operací, které lze dobře kombinovat**, než spoustu složitých operací.
- Každá operace by měla mít **přesně vymezený účel fungující bez výjimek ve 100 % případů**. NE v 99%. Např. operace `sum` nemá být definována v třídě `List`, protože ačkoliv funguje pro seznam integers, tak nedává smysl pro stringy. Úplně stejně `sum` nedává smysl pro vnořený list.
- Dobrým **testem pro ověření, že typ poskytuje dostatečné metody, je zkusit postupně získat všechny vlastnosti typu**. Pokud je to jednoduché, tak je typ navržen dobře. Např. metoda `size` není nezbytně nutná - velikost mohu zjistit i iterováním přes celý list, nicméně je to extrémně neefektivní
- Dobrým **testem pro ověření, že typ neposkytuje nadbytek operací, je zkusit postupně metody odebírat a zkusit jestli mohu rozumně získat vlastnosti objektu**
- Typ by měl být buď generický: seznam, množina, graf atd. nebo doménově specifický: mapa ulic, databáze zákazníků, telefonní seznam. **Neměl by kombinovat generické a doménově specifické vlastnosti**. Např. typ Balíček karet by neměl mít metodu `add`, která umožňuje přidávat libovolné typy jiné než karty. Naopak generický list by neměl mít metodu `dealCards`.

04 INVARIANTY

Invarianta je vlastnost, která je splněna pro jakýkoliv runtime stav programu ve všech jeho stabilních stavech a nezávisí na chování klienta.

Pozn. Invariance by měla být zaručena pro volání public metod. Tedy mohou existovat mezistavy, kdy je invariance porušena.

Příklady:

- Immutabilita - jakmile je immutable objekt vytvořen, tak si drží tu samou hodnotu. Je pak výrazně jednodušší pracovat s kódem jestliže máme garantovanou tuto vlastnost.
- Binary search tree může mít invariantu, že pro všechny nody platí, že klíč levého potomka je menší než klíč samotného nodu. Správně implementovaná insert funkce tuto invariantu drží.
- Java *List* za každé situace drží pořadí prvků

04 INVARIANTY - Kontrola

Řešíme:

- zadokumentováním
- kontrolou v rámci volané metody
- speciální metodou, kterou voláme explicitně ve chvíli, kdy potřebujeme provést kontrolu *checkRep()*

```
class Account {  
    // Rep invariant is  
    // name != null && balance ≥ 0  
    public void tranferMoney(int dstAccount, float amount) {  
        ...  
    }  
}
```

```
class Account {  
    public void tranferMoney(int dstAccount, float amount) {  
        // using Java assert syntax  
        assert balance ≥ 0 : "balance should be ≥ 0";  
        // using junit.framework.Assert (you don't have to be writing a unit test to use this class)  
        Assert.assertTrue ("balance should be ≥ 0", balance ≥ 0);  
    }  
}
```

```
class Child {  
    private void checkRep() {  
        assert (0 ≤ age < 18);  
        assert (birthdaye + age == todays_date);  
        assert (isLegalSSN(0 ≤ agsocial_security_number));  
    }  
}
```

04 ADT - immutable invarianty

Správný ADT zachovává své invarianty, dokonce je za to odpovědný. Důležitou invariantou vybraných ADT je imutabilita.

```
public class Tweet {
    public String author;
    public String text;
    public Date timestamp;

    public Tweet(String author, String text, Date timestamp) {
        this.author = author;
        this.text = text;
        this.timestamp = timestamp;
    }
}
```

Jak zajistíme, že jednotlivé tweety jsou immutable?

04 ADT - immutable invarianty

Prvním problémem je, že objekty mohou přímo modifikovat proměnné třídy, jedná se o tzv. **Representation exposure** (vystavení reprezentace). To kromě toho, že ohrožuje invarianty, tak ohrožuje i **Representation independence** (nezávislost na reprezentaci).

[1] Prvním krokem je tedy schování proměnných za *getter/setter* operace.

```
public class Tweet {
    private final String author;
    private final String text;
    private final Date timestamp;
    public Tweet(String author, String text, Date timestamp) {
        this.author = author;
        this.text = text;
        this.timestamp = timestamp;
    }
    public String getAuthor() {
        return author;
    }
    public String getText() {
        return text;
    }
    public Date getTimestamp() {
        return timestamp;
    }
}
```

[2] Modifikátor *final* zajistí, že ani implementátor třídy nemůže upravovat stav objektu.

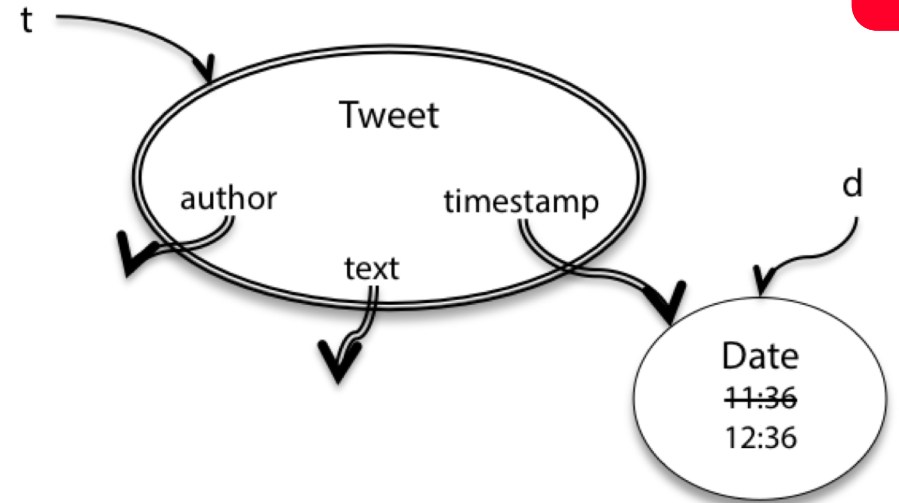
04 ADT - immutable invarianty

Tím to ale nekončí. Vývojář napíše následující kód:

```
/** @return a tweet that retweets t, one hour later*/  
public static Tweet retweetLater(Tweet t) {  
    Date d = t.getTimestamp();  
    d.setHours(d.getHours()+1);  
    return new Tweet("rbmlr", t.getText(), d);  
}
```

Čímž jsme z objektu tweet vrátili mutable objekt, který je pak modifikován ve vnějším kódu. To můžeme vyřešit jednoduchým patchem, tzv. **defensive copying**.

```
public Date getTimestamp() {  
    return new Date(timestamp.getTime());  
}
```


04 ADT - immutable invarianty

Vývojář ale může napsat i takovýto kód:

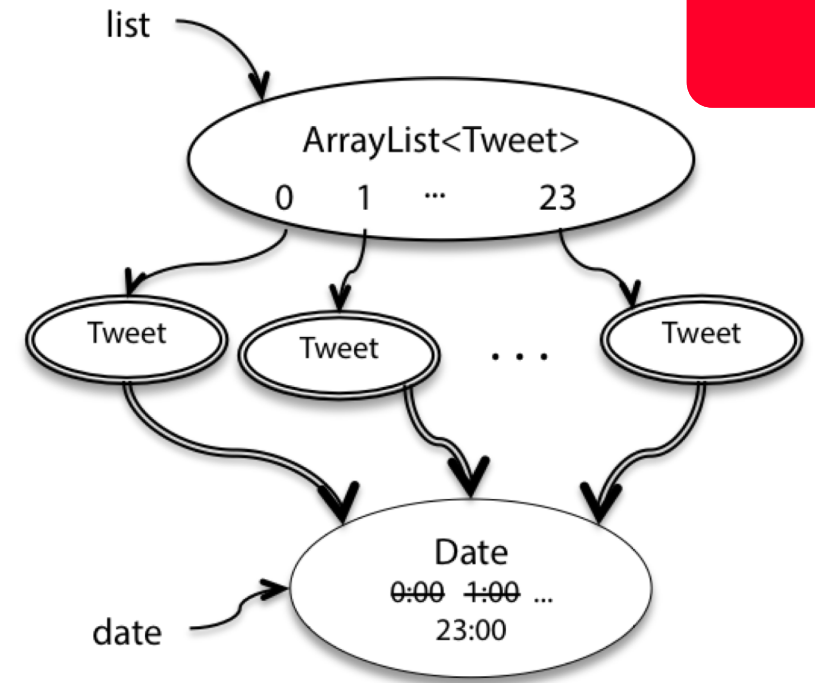
```
/** @return a list of 24 inspiring tweets, one per hour*/  
public static List<Tweet> tweetEveryHourToday () {  
    List<Tweet> list = new ArrayList<Tweet>();  
    Date date = new Date();  
    for (int i = 0; i < 24; i++) {  
        date.setHours(i);  
        list.add(new Tweet("John", "You made it!", date));  
    }  
    return list;  
}
```

Čímž nám všechny instance tweetu odkazují na ten samý date objekt.

```
public Tweet(String author, String text, Date timestamp) {  
    this.author = author;  
    this.text = text;  
    this.timestamp = new Date(timestamp.getTime());  
}
```

Pokud selže úplně vše nebo nechceme dělat kopie objektů, tak je nutné to zapsat alespoň ve specifikaci

```
/**Make a Tweet.  
 * @param author    Twitter user who wrote the tweet  
 * @param text      text of the tweet  
 * @param timestamp date/time when the tweet. Caller must never mutate this Date object again! */  
public Tweet(String author, String text, Date timestamp) {
```


Problém fixujeme kopií objektu Date v konstruktoru.

04 ADT - immutable invarianty

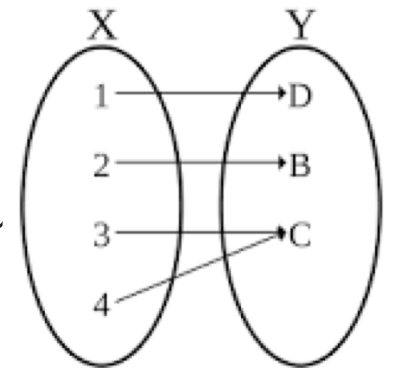
Na ADT je možné se dívat jako na vztah dvou prostorů hodnot. Prostor abstraktních hodnot **A** a prostor reprezentací **R** Abstraktní prostor využíváme, protože to je právě to, co by měl ADT implementovat a vystavit.

Definujeme dva základní termíny:

Abstraktní funkce - surjektivní mapování hodnoty z **R** do hodnot v **A** (abstraktních hodnot které reprezentují) - surjekce

$$AF : R \rightarrow A$$

Pozn. Surjekce = zobrazení na, druh zobrazení mezi množinami, které zobrazuje na celou cílovou množinu. Každý prvek cílové množiny má tedy alespoň jeden vzor.

Rep invarianty - mapuje hodnoty z **R** na boolean (vlastnosti, které se drží a které ne)

$$RI : R \rightarrow \text{boolean}$$

04 ADT - Rep(rezentační) invarianty

Příklad: Komplexní čísla - prostor reprezentací R je množina objektů třídy Complex a abstraktní prostor A je množina komplexních čísel.

```
class Complex {
    private double real;
    private double imag;
    // The abstraction function is
    //   real + i * imag
}
```

Příklad: Orientovaná úsečka

```
public class Line {
    private Point start;
    private double length;
    private double angle;

    // Abstraction function is
    //   AF(r) = line l such that
    //     l.start = r.start
    //     l.end.x = r.start.x + r.length * cos(r.angle)
    //     l.end.y = r.start.y + r.length * sin(r.angle)
    ...
}
```

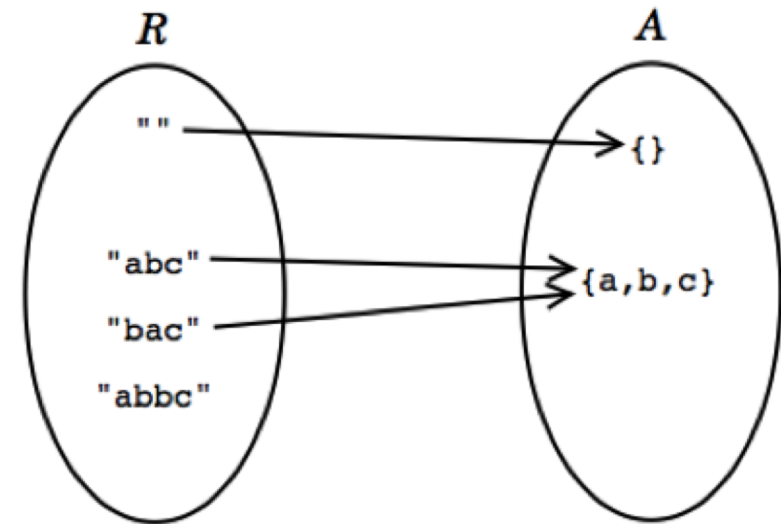
04 ADT - immutable invarianty

Příklad: Implementujeme ADT CharSet. Pro vnitřní reprezentaci použijeme typ String.

```
public class CharSet {  
    private String s;  
    ...  
}
```

Pak R obsahuje *Stringy* a A je matematická reprezentace množiny znaků

- Každá hodnota z A je mapovaná na nějakou hodnotu z R . Ve finále musíme být schopni vytvářet a manipulovat s veškerými možnými hodnotami A a zároveň být schopni je reprezentovat.
- Některé abstraktní hodnoty jsou mapované na více reprezentačních hodnot. *Např. Je více možných způsobů jak reprezentovat neseříděnou množinu znaků jako String.*
- Ne všechny rep hodnoty jsou mapované. Pokud string nemá duplicitu, tak to např. umožňuje ukončit *remove* metodu po nalezení první instance, protože další neexistuje.

04 ADT - immutable invarianty

Příklad: Balíček karet

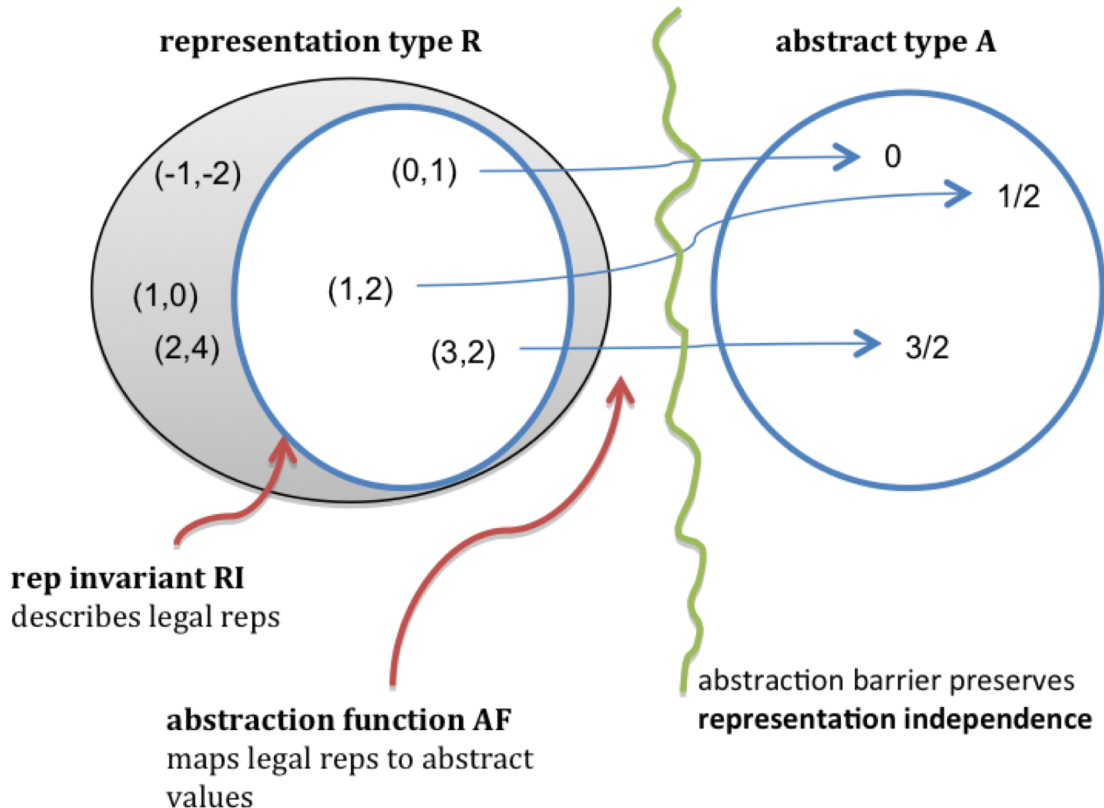
```
/**
 * Card represents an immutable playing card.
 * suit : {Clubs,Diamonds,Hearts,Spades} // barvy
 * value : {Ace,2,...,10,Jack,Queen,King} // typy karet
 */
public class Card {
    private int index;
    // Abstraction function is
    //     suit = S(index div 13) where S(0)=Clubs,S(1)=Diamonds,S(2)=Hearts,S(3)=Spades
    //     value = V(index mod 13) where V(1)=Ace, V(2)=2, ..., V(10)=10,V(11)=Jack,V(12)=Queen,V(0)=King
    // Rep invariant is
    //     0 <= index <= 51
    private void checkRep() {
        if (index < 0 || index > 51)
            throw new RuntimeException("card index out of range");
    }

    public Card(CardSuit barva, CardValue value) {
        ... // initialize Card
        checkRep();
    }
    ...
}
```

04 ADT - immutable invariants

Příklad ADT pro reprezentaci racionálních čísel =>

- Páry jako např. $(2,4)$ a $(18,12)$ nepatří do RI prostoru (mezi Rep Invarianty), protože nejsou v prvočíselném rozkladu jak je vyžadováno (**numer/denom is in reduced form**)


```
public class RatNum {
    private final int numer;
    private final int denom;
    // Rep invariant:
    //  denom > 0
    //  numer/denom is in reduced form
    // Abstraction Function:
    //  represents the rational number numer / denom
    public RatNum(int n) {
        numer = n;
        denom = 1;
        checkRep();
    }
    public RatNum(int n, int d) throws ArithmeticException{
        // reduce ratio to lowest terms
        int g = gcd(n, d);
        n = n / g;
        d = d / g;
        // make denominator positive
        if (d < 0) {
            numer = -n;
            denom = -d;
        } else {
            numer = n;
            denom = d;
        }
        checkRep();
    }
}
```

04 ZÁVĚR

- Invarianta je vlastnost, která je vždy splněna na dané instanci ADT po celý jeho životní cyklus
- Dobrý ADT si drží své vlastní invarianty
- Creators a Producers nejdříve inicializují Invarianty a Observers a Mutators je poté drží.
- Rep invarianty specifikují validní hodnoty reprezentace a jsou kontrolovány v runtime speciální metodou `checkRep()`, která do jisté míry nahrazuje preconditions.
- Abstraktní funkce mapují konkrétní reprezentace na abstraktní hodnoty, které reprezentují
- Zpřístupnění reprezentace (***Representation exposure***) je ohrožením pro nezávislost reprezentace (***Representation independence***) a zachování invariant (***Invariant preservation***).
- **ADT Rep Invarianty = kuchařka jak vytvářet abstraktní datové typy tak:**
  - a. aby se minimalizovaly možnosti vzniku chyb
  - b. kód byl srozumitelný
  - c. kód byl připravený na změny.

REFERENCE: https://ocw.mit.edu/ans7870/6/6.005/s16/classes/13-abstraction-functions-rep-invariants/#rep_invariant_and_abstraction_function